

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Krista Nõmmik
LAPSE SOTSIAALSED OSKUSED LASTEAIAEAS
bakalaureusetöö
Juhendaja: PhD Astra Schults

Tartu 2018

Resüme

Lapse sotsiaalsed oskused lasteaiaaas

Sotsiaalsed oskused ja nende oskuste õpetamine on väga vajalik, et laps saaks hakkama sotsiaalsetes olukordades lasteaias ja sotsiaalsete oskuste arenedes tulevikus täiskasvanuna. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, millised on lasteaiaaas laste sotsiaalsed oskused ja mida on selle kohta uuritud varem. Töös on välja toodud ja selgitatud, mis on sotsiaalne areng, sotsiaalne kompetentsus ning kuidas sotsiaalsed oskused vanusega muutuvad. Räägitakse prosotsiaalsest käitumisest ja sellest kuidas arendada sotsiaalseid oskusi. Uurimuses koguti andmeid kolme küsimustike kogumitega (SOK, TRK, PKBS-2). Valimi moodustasid kolme lasteaia 41 last, kelle sotsiaalsetele oskustele andsid hinnangud õpetajad ja lapsevanemad. Tulemustena võib välja tuua, et lapsevanema ja õpetajad andsid üldiselt sarnaseid hinnanguid ning võib järeldada, et laste sotsiaalsed oskused vastavad suures osas eeldatavatele oskustele.

Võtmesõnad: laps, sotsiaalsed oskused, sotsiaalne kompetentsus

Abstract

Children's social skills in kindergarten

Social skills and the teaching of these skills are essential for the child to be able to cope with social situations in the kindergarten and, as social skills develop, as a future adult.

The aim of this Bachelor's thesis is to investigate the social skills of children in kindergarten that have been studied in the past. The work outlines and explains what is social development, social competence and how social skills change with age. Talk about prosocial behavior and how to develop social skills. The study collected data from three sets of questionnaires (SOK, TRK, PKBS-2). The sample was comprised of 41 children from three kindergartens, whose social skills were assessed by teachers and parents. As a result, it can be pointed out that parents and teachers generally gave similar assessments and may conclude that the social skills of children are largely in line with the expected skills.

Keywords: child, social skills, social competence

Sisukord

Sissejuhatus	5
Teoreetiline ülevaade	6
<i>Sotsiaalse arengu mõiste</i>	6
<i>Sotsiaalne kompetentsus</i>	7
<i>Sotsiaalsed oskused lasteaiaaas</i>	8
<i>Eeldatavad sotsiaalsed oskused</i>	8
<i>Prosotsiaalne käitumine ja selle soodustamine</i>	10
<i>Sotsiaalseid oskusi arendavad tegurid</i>	10
<i>Hindamismeetodid</i>	11
<i>Uurimisprobleem ja uurimisküsimused</i>	12
Metoodika.....	12
<i>Valim</i>	12
<i>Andmete kogumine</i>	13
<i>Andmeanalüüs</i>	14
Tulemused	14
Arutelu.....	19
Tänu sõnad	21
Autorluse kinnitamine	21
Kasutatud kirjandus.....	22
Lisa 1. Õpetajate ja lastevanemate hinnangute keskmised tulemused	
Lisa 2. Korrelatsioonitabel	

Sissejuhatus

Sotsiaalsete oskuste määratlus sõltub paljuski ajajärgust ja kultuurist. Tänapäeval aktsepteeritakse paljusid toimetuleku võtteid, mis olid täisest välistatud varasemalt.

Sotsiaalses oskused pole ainult õpitava, vaid olulist rolli mängivad ka kaasasündinud eeldused (Keltikangas-Järvinen, 2011).

Kui 2-aastased lapsed ei mängi veel koos siis 3-eluaastal mängivad lapsed juba lühikest aega koos ning kujunevad ka esimesed sõprussuhted. 4-aastased lapsed mängivad rohkem kui ühe lapsega ja ende jaoks muutuvad oluliseks koostöö teistega. 5-aastane laps naudis rühma kuuluvust ja näitab üles teiste vastu sümpaatiat ning hoolivust. 6-aastane laps naudib suhtlemist nii täiskasvanu kui lapsega, tekivad eelistused sõprussuhetes. 7-aastastel lastel on kujunenud kindlasti sõprussuhted, ta hoolib väiksemates ja võtab omaks vanemate hoiakuid ja väärtusi (Männamaa & Marats, 2009).

Lapse esimesed eluaastad on väga tähtsad õppimise aspektist, sel ajal omandab laps tormiliselt palju uut, oluline on tähtsate täiskasvanutega kiindumussuhte loomine (Keltikangas-Järvinen, 2013). Eelkoolieas on oluline kujundada lastel prosotsiaalset käitumist ehk siis esmaseid positiivseid sotsiaalseid oskusi nagu abistamine, lohutamine ja jagamine (Männamaa & Marats, 2009). Õdede-vendade tähtsus on lapsele väga suur, läbi selle õpib ta turvaliselt pere keskkonnas jagamist, andmist, hoolitsemist ja kaaslaste abistamist (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Lisaks perekonnale on lasteaial väga oluline roll lapse sotsiaalse arengu kujundamisel (Tropp & Saat, 2008). Suurt mõju avaldab lapse sotsiaalsetele oskustele lasteaja õhkkond: õhkkond lasteaiaas võib olla võistlev, kus keskendutakse vaid individuaalsetele sooritusele või siis on õhkkond kokkuhoidev ja hea koostööga kollektiiv. Võistlevast õhkkonnast tulenevalt õpib laps juba varasest eest alates positsiooni pärast võitlema ja ei oskagi vajadusel kollektiivis tegutseda (Keltikangas-Järvinen, 2011).

Lapse liiga varajane lasteaeda minek võib oodatud sotsiaalsete oskuste arengu asemel kaasa tuua hoopis vastupidise tulemuse. Kui koolilaps vajab kollektiivi ja koolieelikule tuleb kollektiiv kasuks, siis 2aastasele lapsele võib suur kollektiiv mõjuda kahjulikult. Sellises vanuses laps suudab eakaaslastega suhelda maksimaalselt paar tundi, sellest edasine aeg ei soodusta sotsiaalsete oskuste arengut, vaid pigem kahjustab (Keltikangas-Järvinen, 2011).

Kui sotsiaalsed oskused ei ole veel piisavalt arenenud, võib laps toetuda vägivallale olukordades, millega ta veel hakkama ei saa. Laps võib probleemset käituda, kui ta on nõutu, väsinud või frustrerunud, sest ta ei oska probleeme kuidagi teisiti lahendada. See aga võib kaasa tuua olukorra, kus laps näeb, et agressiivsete võtete abil jõuab ta sihile. Mida

sagedamini agressiivse käitumisega oma eesmärgi saavutatakse, seda rohkem see kinnistub, pärssides sotsiaalsete oskuste arengut (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Lindgren ja Suter (1994) toovad välja, et tuntakse muret televisiooni võib õhutada lapsi agressiivsusele ja vägivallale. Hiinas läbi viidud uuringust selgub, et lastel, kes vaatavad päevas rohkem kui 2 tundi telekat ja kelle uneaeg jääb alla 9 tunni, täheldatakse tunduvalt rohkem käitumishäireid, hüperaktiivust, prosotsiaalseid raskusi. Lastel, kellel on päevas rohkem teleka vaatamise aega ja lühike ööuni, on suurem tõenäosus käitumishäiretele (Wu, Tao, Rutayisire, Chen, Huang, Tao, 2017).

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks on välja tuua erinevad teoreetilised lähtekohad sellest, mis on sotsiaalsed oskused ja kuidas need ilmnevad lasteaiaaas.

Teoreetiline ülevaade

Sotsiaalse arengu mõiste

Ükski inimene, ei suur ega väike, ei saa kasvada ja areneda ilma, et nad oleks kontaktis teiste inimestega. Sotsiaalse arengu käigus ühilduvad kaks protsessi – sotsiaalse grupi mõju inimese arengule – *sotsialisatsioon* ja lisaks muutub inimene ise kogu aeg – *individualisatsioon* (Kõiv, 2003). *Sotsialisatsioon* on protsess, mille läbi inimesed õpivad looma ja säilitama suhteid, neist saavad aktsepteeritud ühiskonna liikmed, kus nad reguleerivad oma käitumist vastavalt ühiskonna standarditele ning õpivad seeläbi koos teistega elama. *Individualisatsioon* ehk eristumine on protsess, mille käigus areneb inimese mina, mis on unikaalne ja teistest erinev (Kõiv, 2003).

Võib öelda, et kaasasündinud bioloogilised eeldused isiksusejoonte kujunemisel realiseeruvad inimese ja sotsiaalse keskkonna mõju koostööl (Krull, 2000) ning see kujunemine saab alguse perekonnas (Saarits, 2005). Oluliselt mõjutavad lapse arengut sünnipärased eeldused ja isiksuseomadused; vanusega kaasnevad kogemused ja oskused; kasvukeskkond ja kasvatus (Saarits, 2005).

Krull (2000, lk 137) toob välja, et lapse sotsiaalne areng peab kindlustama lapsele, et ta saaks omandatud ühiskonnas toimetamiseks vajalikud sotsiaalsed oskused ning pädevused. Sotsiaalselt arenenud, kompetentset ja tundlikku indiviidi iseloomustavad:

- oskus oma käitumist kontrollida;
- võime grupis kohaneda;
- positiivne ja usaldav suhtumine kaaslasse;
- tolerantsus, abivalmidus ja empaatilisus;
- vastutustunne;
- väärtushinnangute olemasolu;
- koostöövalmidus;

- võime taluda ebaedu (Saarits, 2005).

Juba imikuna õpib laps ära sotsiaalsed reaktsioonid, mis järgnevad naeratamisele ja nutmisele. Imikud aegajalt naeratavad, millele vanem vastab naeratusega ja nutu korras võtab vanem imiku sülle ning lohutab. Nende tegevuste tulemusel õpib imik ära naermise ja nutmise sotsiaalsed tagajärjed (Smith, Cowie & Blades, 2008). Sotsiaalsus on kaasasündinud temperamendijoon, mida võib lihtsalt seletada kui inimese soovi olla teistega koos (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Sotsialiseerumine on pikaajaline protsess, mis kulgeb läbi elu ja selle jooksul omandatud sotsiaalsed oskused moodustavad sotsiaalse kompetentsuse (Saarits, 2005). Emotsioonidega toimetulek mängib suurt rolli sotsiaalsete oskuste arengus (Saarits, 2005). Emotsioonidega toimetuleku oskused arenevad koos lapse kognitiivse arenguga ja need loovad aluse keerulisemate sotsiaalsetes protsessides osalemiseks. Selleks, et laps saaks luua suhteid ja suhelda teistega, peab ta esmalt aru saama oma tunnetest ning tundma ära teiste tunded ja neile sobivalt reageerima (Tropp & Mägi, 2008). Lisaks sellele, et laps saaks aru enda käitumise mõjust teiste tunnete, mõjutavad lapse poolt kogetavaid tundeid ka sotsiaalsed reeglid (Tropp & Mägi, 2008). Emotsioonid on seotud erutuse või ärritusega ja peegeldavad inimese läbielatud (Saarits, 2005). Tundekasvatus ja selle mõju oleneb paljuski sellest, kuidas ja kui palju vanemad lastega suhtlevad ning kui palju eluks vajalikke emotsionaalseid omadusi (empaatia, enesevalitsemine sõbralikkus jne) neil on (Saarits, 2005).

Sotsiaalne kompetentsus

Sotsiaalse kompetentsuse all mõeldakse üldist suhtlemise oskust teiste inimestega, täpsemalt suutlikkust sobituda keskkonda, seada sihte ning neid saavutada, osaleda ka komplitseeritud suhtlemissituatsioonides adekvaatselt, luua sõbrasuhteid ning olla hinnatud kaaslane (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Sotsiaalse kompetentsuse moodustab kaasinimeste antud hinnang inimeste sotsiaalsetele oskustele. Sotsiaalne kompetentsus on lai mõiste – see on üksikisiku sotsiaalset arengut mõjutavate isikute (vanemad, õpetajad, eakaaslased) hinnang, mida nemad peavad antud inimese puhul efektiivseks sotsiaalseks käitumiseks (Kõiv, 2003). Sotsiaalne kompetentsus on võime võtta arvesse teiste arvamust ja õppida varasematest kogemustest ning rakendada neid pidevalt muutuval sotsiaalsel maastikul (Semrud-Clikeman, 2007). Sotsiaalne kompetentsus ei peegelda ainult lapse omandatud oskusi, vaid ka teadmisi sellest,

kuidas erinevates olukordades käituda ja vastutada oma käitumise ning sellest tulenevate tagajärgede eest (Saarits, 2005).

Uurimusest on selgunud, et laste sotsiaalne kompetentsus kaaslastega suhtlemisel on oluliselt seotud nende arusaamisega endast ja teistest, uskumustest, soovidest ja kavatsustest (Peterson, Slaughter, Moore & Wellman, 2016)

Sotsiaalsed oskused lasteaiaaas

Eesti koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2011) ütleb, et sotsiaalsete oskuste all mõistetakse lapse oskusi teistega suhelda, tajuda nii iseennast kui ka partnereid, võtta omaks ühiskonnas üldtunnustatud tavasid ning lähtuda eetilistest tõekspidamistest. Kõiv (2003) defineerib sotsiaalseid oskusi kui kogumit tegevusi, mis võimaldavad inimestel alustada ja säilitada positiivseid sotsiaalseid suhteid, toetavad eakaaslastepoolset aktsepteerimist ja rahuldustpakkuvat kohanemist sotsiaalses ümbruses ning võimaldavad efektiivselt toime tulla erinevates sotsiaalsetes keskkondades.

Sotsiaalsed oskused aitavad tulla tõhusalt toime erinevates olukordades, kus on lisaks inimesele endale kaasinimesed. Oluline on, milline on inimese analüüsioskus, kuidas ta mõistab teiste meeleolusid ja millised on tema valmidus teha probleemi korral kompromisse. Üheks sotsiaalseks oskuseks on ka ennustada asjade käiku, näha ette, kuidas erinevad olukorrad võivad kujuneda, kulgeda ja lõppeda.

Eeldatavad sotsiaalsed oskused

Sotsiaalseid oskusi õpitakse erinevate kogemuste kaudu ja kasvatuse kaasabil (Keltikangas-Järvinen, 2013). Laps hakkab sotsiaalseid oskusi õppima juba sünnist. Esimesel eluaastal kujuneb välja kiindumussuhe ja turvaline kiindumussuhe on aluseks hilisematele inimsuhetele (Keltikangas-Järvinen, 2013). Teisel eluaastal muutuvad sotsiaalsed oskused suuresti: beebist saab väike enesekindel lapse, kes tahab suhelda, osaleda teda ümbritsevate inimeste tegevuses ja neid matkida (Männamaa & Marats, 2009).

Sotsiaalsed oskused kaheaastastel lastel:

- teab oma nime, tunneb end ära peeglist;
- õpib mängima ja tegutsema omaette, lepib täiskasvanud eemaldumisega;
- enamasti nõustub lühiajaliselt vahetama mänguasju;
- jäljendab täiskasvanut ja tahab aidata (asjade kandmine, ruumi korrastamine jms);
- lepib täiskasvanu eemalolekuga, oskab oodata, kui talle selle vajadust selgitatakse;
- harjutab eneseteenindamist ja saab lihtsamate toimingutega ise hakkama;

- palun, tänab ja tervitab, enamasti küll meeldetuletamise peale (Saarits, 2005, lk 69).

Kaheaastased lapsed küll mängivad üksteise seas, aga veel ei mängita koos, vaid üksteise kõrval (Männamaa & Marats, 2009).

Kolmandaks eluaastaks on lapsed nõus mängima lühikest aeg üksinda, kuigi tahavad, et täiskasvanud osaleks nende kujutlusmängudes. Selles vanuses tekivad esimesed sõbrad nende laste hulgast, kellega tihedamini koos ollakse, võib esineda väljamõeldud sõpra (Männamaa & Marats, 2009).

Eesti koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2011) kohaselt õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- püüab mõista teiste inimeste tundeid ning arvestada neid oma käitumises ja vestluses;
- tahab ja julgeb suhelda – huvitub suhetest ja tunneb huvi teiste vastu;
- hoolib teistest inimestest, osutab abi ja küsib seda vajadusel ka ise;
- osaleb rühma reeglite kujundamisel;
- oskab teistega arvestada ja teha koostööd;
- loob sõprussuhteid;
- saab aru oma-võõras-ühine tähendusest;
- teeb vahet hea ja halva käitumise vahel;
- mõistab, et inimesed võivad olla erinevad;
- järgib kokkulepituid reegleid ja üldtunnustatud käitumisnorme;
- selgitab oma seisukohti.

Kooliminevalt lapselt oodatavad sotsiaalsed oskused on:

- koostöövalmidus;
- *minu* ja *meie* mõistete tähendusest arusaamine;
- emotsionaalne tasakaalus ja enesekontroll;
- oskus kuulata, oodata, enne mõelda ja siis tegutseda;
- elementaarsete viisakusreeglite täitmine;
- korraharjumused ja iseseisvus eneseteenindamisel (Saarits, 2005, lk 71).

Varasematest uuringutest on selgunud, et lasteaiaas omandatud sotsiaalsed oskused olid oluliselt, kuid kaudselt seotud edaspidiste saavutustega põhikoolis. Nende mõju suurused olid väikesed, kuid olulised. Sotsiaalsed oskused otseselt ei mõjuta kooliedukust, aga teevad seda kaudsel viisil (Caemmerer & Keith, 2015). Sotsiaalsete oskuste arenematus või puudumine põhjustab lapsele ebameeldivusi, mis võivad talle kaasa tuua isoleerituse ja kiusamise teiste laste poolt, väheste sotsiaalsete oskustega ja kohatu käitumisega lapsi enamasti tõrjutakse (Saarits, 2005).

Prosotsiaalne käitumine ja selle soodustamine

Prosotsiaalne käitumine on üks osa abistavast käitumisest, mille eesmärk on kedagi aidata või kellegi tegevust sotsiaalses olukorras parandada või siis kasu tuua kellelegi teisele (Kõiv, 2003). Altruistlik käitumine on kitsam mõiste kui prosotsiaalne käitumine ja selle eesmärk on teiste vajaduste rahuldamine, heaolu eest hoolitsemine ja abistamine probleemide lahendamisel. Erinevalt prosotsiaalsest käitumisest, mida võib motiveerida egoistlik ja omakasupüüdlük huvi, on altruistliku käitumise motiiv omakasupüüdmatu (Kõiv, 2003).

Prosotsiaalse käitumise arendamisel on oluline täiskasvanupoolne armastus ja aktsepteerimine; käitumismudel, mis on eeskujuks; teised käitumise mudelid (jutud, TV saated, filmid, diskussioonid); ootused lapsele ja see, et täiskasvanud ise väärtustavad ühiskonnas aktsepteeritud väärtusi (Berk, 1991, viidatud Kõiv, 2003 j).

Varasematest uuringutest on selgunud, et prosotsiaalne käitumine saavutas stabiilse taseme 5-6 eluaastaks ja tulenevalt uurimusest on poistel prosotsiaalne käitumine madalamal tasemel, kui tüdrukutel (Perren, Stadelmann, von Wyl, & von Klitzing, 2007). 6-7-aastaste laste eeldatavad prosotsiaalsed oskused on, et nad oleksid suutelised lohutama hädasolijat, olgugi, et lohutamistegevused võivad olla ebaefektiivsed (Tropp & Saat, 2008). Veel ühes uuringus uuriti, kas lasteaia õpetajate hinnangul laste prosotsiaalsed oskused, mis on koolis mitte-tunnetuslike võimete näitajad, ennustavad, millised noored ja täiskasvanud neist lastest saavad. Eesmärgiks oli leida unikaalseid seoseid, mis ületavad laste ja perekonna teiste omaduste mõju. Statistiliselt leiti suur seos uuringus mõõdetud sotsiaal-emotsionaalsete oskuste vahel lasteaia ja noorte täiskasvanute tulemuste vahel ning seda mitmes erinevas valdkonnas, milleks olid haridus, tööhõive, kuritegevus, erinevate sõltuvusainete kasutamine ning vaimne tervis. Jõuti järeldustele, et lasteaia mõõdetud sotsiaalsed-emotsionaalsed oskused võivad olla kasulikud hindamiseks, kas lastel võib olla raskusi kognitiivsete oskuste puudumisega edasises elus ning aitab tuvastada varajase sekkumise vajadusi (Jones, Greenberg, Crowley, 2015).

Sotsiaalseid oskusi arendavad tegurid

Õdede-vendade olemasolu lapse sotsiaalsete oskuste omandamise kontekstis on suur, kuna õdede-vendade vanuserinevus annab võimaluse noorematel sotsiaalseid oskusi omandada kiiremini võrreldes eakaaslastega (Keltikangas-Järvinen, 2013). Lisaks õdedele-vendadel omandavad lapsed valdava osa oma käitumismallidest ja väärtushoiakutest oma vanematelt (Krull, 2000). Ühe pere laste ühised kogemused loovad sotsiaalsete oskuste harjutamisele suurepärase aluse (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Sotsiaalsete oskuste arendamiseks ja õpetamiseks tuleks lasteaia õpetajal aktsepteerida lapsi sellistena nagu nad on ja olla positiivse suhtumisega laste arengu suhtes. Suhtlemisel ja suhetes lastega tuleks luua ja säilitada armastavad lähisuhted ning kujundada positiivne sotsiaal-psühholoogiline kliima lastegrupis, milles on reeglid selged. Lastele tuleb anda positiivset eeskujut kolleegidega sotsiaalselt kompetentselt käitudes ja lisaks tuleks õhutada lapsi sotsiaalseid oskusi väljendama koos vastavate väärtushinnangute tekkimise ja kinnistamisega (Kõiv, 2003).

Uuring näitab, et Ameerikas kasutatav *Head Start* (programm, mis pakub igakülgset väikelaste haridust, tervist, hoolitsust ja vanema kaasamise teenust madala sissetulekuga lastele ja nende peredele) programm tõi endaga kaasa olulise, kuigi kaudse muutuse positiivses sotsiaalses käitumises ning edasine lasteaia rakendatud programm REDI (REsearch-based, Developmentally Informed) mõjus sotsiaalsele käitumisele samuti positiivselt. Aasta vältel, toetasid õpetajad lapsi erinevates tegevustes, pakkudes lastele toetust, selle tulemusel muutus laste sõnavara, kirjaoskus, tunnetest arusaamine, pädevus sotsiaalsete probleemide lahendamisel ja positiivne sotsiaalne käitumine (Nix, Bierman, Domitrovich & Gill, 2013)

Üheks probleemiks lasteaia on tihti lapse häbelikkus, ka õpetajad ei oska ise alati häbeliku lapsed toime tulla. Ujedus võib olla tingitud lapse madalast sotsiaalsusest, siinkohal on täiskasvanu ülesandeks last suunata erinevates olukordades (Keltikangas-Järvinen, 2011).

Uuringust tulenes, et häbelikud lapsed olid peale sotsiaalsete oskuste arendamise programmis (*Social Skills Training Facilitated Play*) osalemist võrreldes teiste häbelike lastega märgatavalt julgemad suhtlemisel eakaaslastega (nt. grupimängudes ja eakaaslastega mängides) ja prosotsiaalses käitumises (nt. koostöös, jagamises ja teeb/lepi sotsiaalse algatusega) vabamängu ajal teiste eakaaslastega ja ka paranes sotsiaalne kompetentsus eakaaslaste ees rääkimise ülesandel (Lia, Coplanb, Wangc, Yina, Zhua, Gaoa, & Lia,d, 2016).

Hindamismeetodid

Lapse arengu kohta on võimalik infot koguda kasutades selleks vaatlust, küsitlust, testimist ning mitteformaalseid hindamisprotseduure.

Vaatlus – last vaadeldaks mingi perioodi jooksul. Asudes vaatlema, peab olemas olema fookus, millele keskenduda ning põhjus, mis last vaadeldakse (nt millistes olukordades muutub laps agressiivseks; millises olukorras laps tõmbub endasse). Vaatlus on sobilik meetod väikelaste arengu hindamiseks, kuna lapse mõtted ja oskused väljenduvad tema

käitumises ning laps liigub aktiivselt, mis võimaldab vaatlejal näha erinevaid olukordi, mida tõlgendada.

Küsitlus – küsimuste esitamisega info kogumine. Selle meetodi puhul on võimalik kasutada erinevaid variante - struktureeritud intervjuu, struktureerimata intervjuu ja ankeedid ehk küsimustikud. Oluline on, et hindaja esitatud küsimused oleksid esitatud mõistetavalt, arvestades vanust ja kõne arengut. Lasteaia kontekstis pigem raske kasutada, lapse kõne ei ole piisaval määral arenenud ja teadmised maailmast pole suured.

Testimine – erinevad ülesanded, mida kasutatakse psüühiliste ja käitumuslike nähtuse uurimiseks. Testid on koostatud lähtuvalt teooriast ja kontrollitud ning testid lähtuvad konkreetsest vanusest.

Mitteformaalsed hindamisprotseduurid – sisaldavad endas kõikide eelnevate meetodite elemente (Häidkind, Palts, Pillmann, Ennok, Villems, Peterson, 2014)

Uurimisprobleem ja uurimisküsimused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas hindavad lapsevanemad ja õpetajad lapse sotsiaalsete oskuste ja probleemkäitumiste esinemissagedust ja kuidas need hinnangud kokku langevad.

Eesmärgi täitmiseks püstitati kaks uurimisküsimust:

1. Kuidas hindavad lapsevanemad ja õpetajad lapse sotsiaalsesotsiaalsete oskuste ja probleemkäitumiste esinemissagedust?
2. Kuivõrd on lapsevanemate ja õpetajate väljatoodud sotsiaalsed oskused vastavuses laste eeldatavate sotsiaalsete oskustega?

Metoodika

Uuring on üks osa suuremast laste sotsiaalsete oskuste uurimise projektist.

Valim

Uurimuses kasutatakse mugavusvalimit. Mugavusvalimi puhul lähtutakse kättesaadavuse, lihtsalt leitavuse ja koostöö põhimõttest (Õunapuu, 2012). Uuringus osaleb üks Tartu linna, üks Tartumaa ja Valgamaa lasteaed. Antud lasteaiaid valiti kuna neis lasteaiaas töötasid uuringu läbiviijad. Valimisse kaasati nende laste vanemad ja õpetajad, kes olid mõlemad nõus küsimustikke täitma. Valimi suuruseks kujunes 41 last, neist 19 poissi ja 22 tüdrukut (Tabel 1.). 87% õpetajates märkis, et tunneb last hästi või väga hästi.

Tabel 1. Valimi moodustanud laste vanuseline ja sooline jaotus.

Vanus	Poisid	Tüdrukud	Kokku
4	2	4	6
5	7	6	13
6	7	4	11
7	3	8	11
Kokku	19	22	41

Andmete kogumine

Lasteaedade juhtkonnalt küsiti nõusolek uuringu läbiviimiseks ja seejärel teavitati kõiki lapsevanemaid ja õpetajaid uuringu eesmärkidest ja selgitati, milleks uuringu tulemusi kasutatakse. Lapsevanematele ja õpetajatele kinnitati, et nimesid ning muid isiklikke andmeid indiviidiga seostataval kujul ei avaldata. Vanematel ja õpetajatel oli võimalus küsida täpsustavaid küsimusi uurimuse kohta, uuringus osalemisest keelduda ja igal hetkel uuringus osalemisest loobuda. Nii juhtkonnaesindajad, õpetajad kui ka lapsevanemad allkirjastasid kirjalikult nõusoleku uuringus osalemiseks.

Andmeid koguti kolme küsimustiku abil. Õpetajad ja lapsevanemad täitsid sotsiaalsete oskuste (SOK), tugevuste ja raskuste (TRK) ning lasteaialaste käitumise küsimustikke (PKBS-2). Lisaks täitsid lapsevanemad taustaandmete küsimustikud. Küsimustikke oli võimalik täita nii kirjalikult kui ka veebis. Saadud andmed sisestati *Microsoft Excel*'i tabelisse.

Sotsiaalsete oskuste küsimustik (SOK) on koostatud Tartu Ülikooli arengupsühholoogia meeskonna poolt, kes toetusid erinevatele juhendmaterjalidele nii Eestis kui mujal (Marran, 2015). Sotsiaalsete oskuste küsimustik (SOK) koosneb neljas osast. Esimeses osas on 41 väidet (nt „Algatab ise mängu, kuhu kutsub ka teisi“, „Naerab, kui teised nalja teevad“). Teises osas on kuus väidet, mida laps arvab enda ja teiste tunnetest (nt „Selgitab, miks sama sündmus võib ühte inimest rõõmustada, teist kurvastada“). Õpetaja sai vastata nelja punkti skaalal (0-mitte kunagi kuni 3-peaaegu alati). Kolmandas osas võrreldakse last eakaaslastega (nt „Kas võrreldes eakaaslastega on tal rühmas sõpru vähem, sama palju, rohkem“). Neljandas osas on taustandmete küsimused õpetajale (nt „Kui kaua Te seda last tunnete?“ , „ Kui hästi Te last tunnete?“).

Lasteaialaste käitumise küsimustik (PKBS-2) on lasteaialaste sotsiaalsete oskuste ja probleemkäitumise hindamise skaala, mis on välja töötatud Merrell'i (2002) poolt. Lasteaialaste käitumise küsimustik (PKBS-2) koosneb neljast osast. Esimeses osas antakse infot lapse kohta. Teises osas antakse infot küsimustiku täitja kohta. Kolmandas osas on juhend ja skaala küsimustiku täitmiseks (nt. 0-Mitte kunagi kuni 3-Sageli). Selles osas seletatakse mida antud skaala punkt tähendab, et aidata õpetajat/lapsevanemat täitmisel. Kolmas osa koosneb kahest väidete kogumikust, esimeses kogumikus 34 (nt „On koostööaldis“, „Järgib reegleid“) ning teises 42 väidet (nt „Püüab teistele kätte maksta“, „Tal on ärritus- või jonnihooge“), millele saab vastata nelja punkti skaalal (0-Mitte kunagi kuni 3-Sageli). Neljandas osas saab anda lisainfot lapse käitumise kohta, mis aitaks tema käitumist paremini mõista.

Tugevuste ja raskuste küsimustik (TRK) on välja arendatud Goodmani (1997) poolt. Tugevuste ja raskuste küsimustik (TRK) koosneb 25 väitest (nt „Hoolib teiste inimeste tunnetest“, „Teised lapsed narrivad või kiusavad teda“), millele sai õpetaja/lapsevanem vastata kolme punkti skaalal („Vale“, „Osaliselt õige“, „Kindlasti õige“). Antud küsimustik on koostatud kahes erinevas astmes- vanusele 2-4aastat ja 4-7aastat.

Andmeanalüüs

Andmeid analüüsiti andmetöötlusprogrammiga Statistica 8. Leiti kirjeldava statistika näitajad ja sooritati + faktoriaalne ANOVA. Korrelatsioonianalüüsiga leiti seosed kolme küsimustiku (PKBS-2, SOK, TRK) väidete kogumike tulemuste vahel võrreldes õpetajate ja lastevanemate hinnanguid.

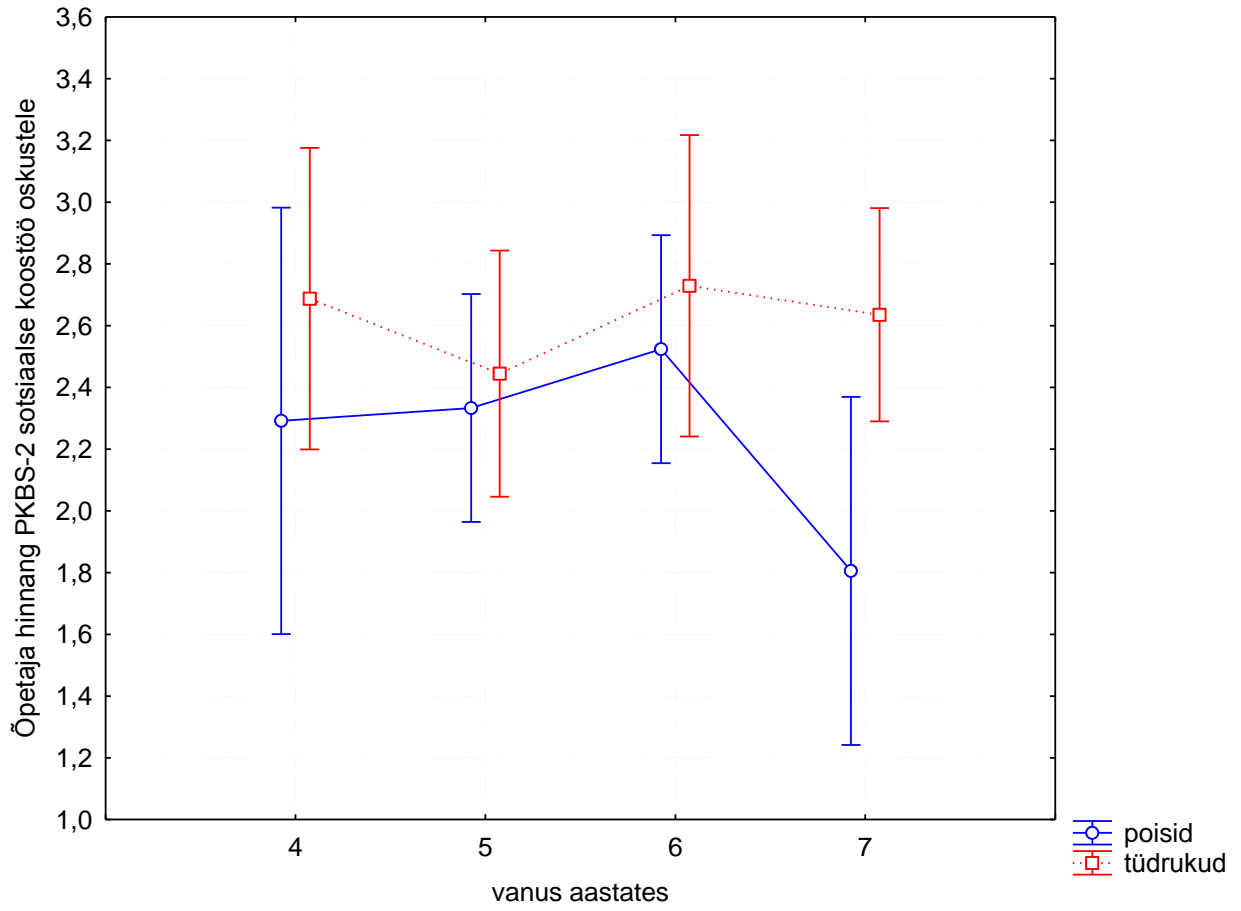
Tulemused

SOK küsimustiku väited olid jagatud viide alagruppi – *õpiedu, enesejuhtimine, suhted kaaslastega, osavus, enesekesksus*. Õpetajate hinnangul ei avaldunud vanuselise ja soolise võrdluse alusele märgatavaid erinevusi *enesejuhtimise, osavuse ja enesekesksuse* alagruppides. Õpetajate hinnangul *õpiedus* vanuselised erinevused puudusid, aga olulised erinevused ilmnisid sugude vahel ($F(1, 33) = 6,54; p = 0,015$), 4- ja 7-aastaste poiste näitajad olid madalamad 5- ja 6-aastastest poistest (vt lisa 1). Õpetajate hinnangul *suhted kaaslastega* grupis soolised erinevused puudusid, aga olulised erinevused ilmnisid vanuselisel ($F(3, 33) = 3,58, p = 0,023$), 4- ja 7-aastaste laste tulemused olid madalamad 5-6-aastastest lastest. Lastevanemate hinnangul ei esinenud erinevusi *enesejuhtimises, suhetes kaaslastega, osavuses ja enesekesksuses*. Märgatav erinevus esines *õpiedu* osas nii vanuseti ($F(3, 33) =$

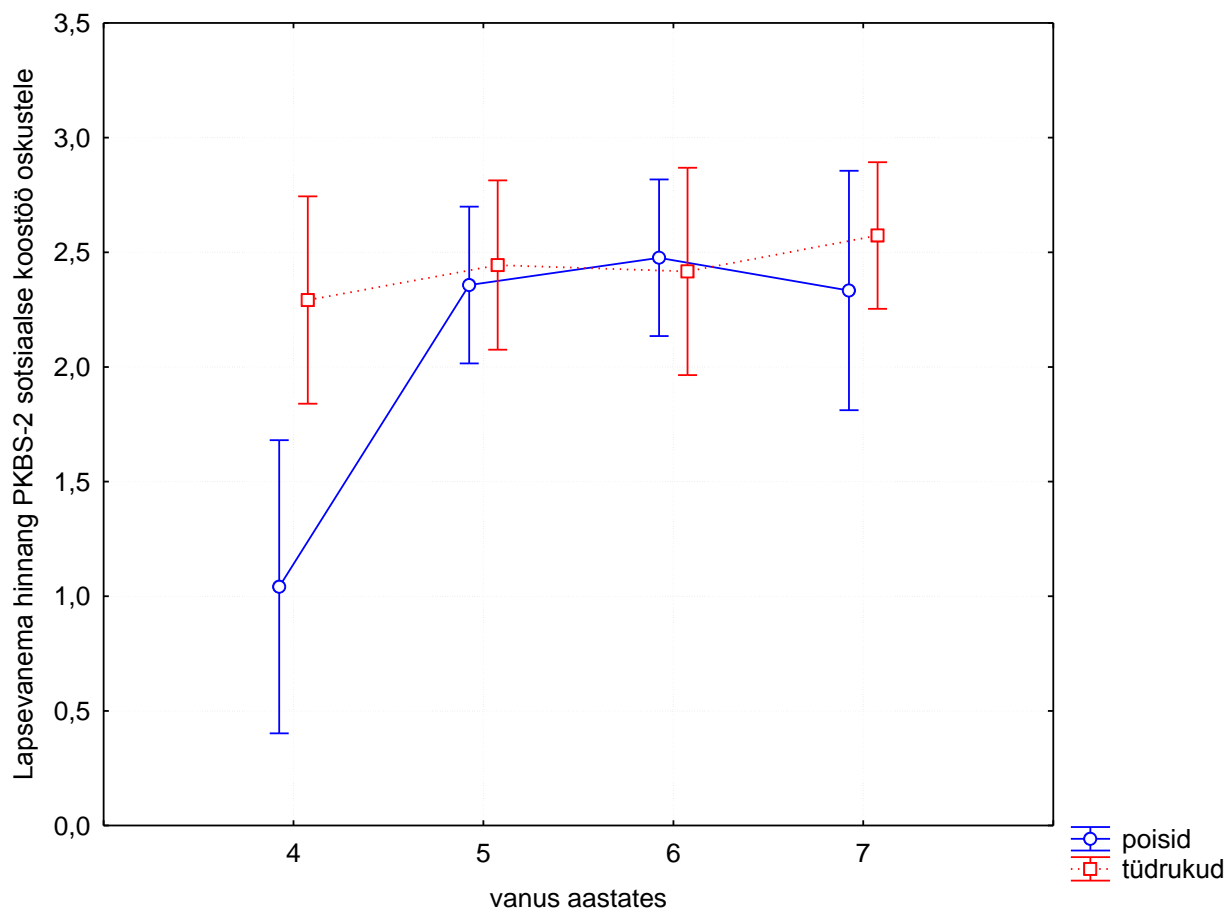
4,45; $p = 0,0097$) kui ka sugude vahel ($F(1, 33) = 10,20$; $p = 0,003$). 4-aastaste poiste õpiedu hindasid vanemad oluliselt madalamaks kui sama vanadel tüdrukutel.

TRK küsimustiku väited olid jagatud viite alagruppi – *emotsionaalsed probleemid, käitumisprobleemid, hüperaktiivsus, eakaaslastega probleemid, prosotsiaalne käitumine*. Antud küsimustikus puhul õpetajate hinnangul puudusid vanuselised ja soolised erinevused kõikides eelpool nimetatud alagruppides. Lapsevanemate hinnangul puudusid erinevused vanuselised ja soolised erinevused *emotsionaalsete probleemide, käitumisprobleemide, hüperaktiivsuse ja prosotsiaalses käitumises*. Märgatavad erinevused esinesid vanemate hinnangul *eakaaslastega probleemides* nii vanuselisel ($F(3, 33) = 3,88$; $p = 0,017$) kui sooliselt ($F(1, 33) = 8,19$; $p = 0,007243$), mis olid oluliselt kõrgemad 4-aastastel poistel ja tüdrukutel võrreldes 5-7-aastastega.

PKBS-2 küsimustiku väited on jagatud kaheksasse alagruppi – *sotsiaalne koostöö, sotsiaalne suhtlemine, sotsiaalne iseseisvus, enesekeskne, tähelepanuprobleemid, antisotsiaalne, sotsiaalne tagasitõmbumine, ärevus*. Õpetajate hinnangul ei esinenud erinevusi *sotsiaalses suhtlemises, sotsiaalses iseseisvuses, enesekeskuses, sotsiaalses tagasitõmbumises ja ärevuses*. Oluline erinevus esines sooliselt ($F(1, 33) = 5,40$; $p = 0,026$) *sotsiaalses koostöös*, milles õpetajad hindasid 7-aastaste poiste koostööd oluliselt madalamaks võrreldes sama vanade tüdrukute (vt joonis 1). *Tähelepanu probleemide* puhul esines õpetajate hinnangul erinevus sooliselt ($F(1, 33) = 11,79$; $p = 0,001$), milles poiste probleeme hinnati suuremateks. Õpetajate hinnangul esinesid *antisotsiaalsuses* soolised ($F(1, 33) = 4,84$; $p = 0,034$) erinevused, milles tõusid esile 7-aastased poisid, kes on sama vanadest tüdrukutes märgatavalt antisotsiaalsemad. Lapsevanemate hinnangul esinesid märgatavad erinevused *sotsiaalses koostöös* nii vanuseti ($F(3, 33) = 4,52$; $p = 0,009$) kui ka sooliselt ($F(1, 33) = 6,10$; $p = 0,018$), lapsevanemate hinnang 4-aastastele poistele oli märgatavalt madalam kui sama vanustel tüdrukutel ja 5-7-aastastel lastel (vt joonis 2). Hinnang *sotsiaalsele suhtlemisele* oli erinev sooliselt ($F(1, 33) = 9,44$; $p = 0,004$), milles lapsevanemad hindasid 4-aastaste poiste suhtlust madalamaks sama vanuselitest tüdrukutest. *Sotsiaalse iseseisvuse* alagrupis hindasid lapsevanemad nii vanuselisel ($F(3, 33) = 3,38$; $p = 0,029$) kui ka sooliselt ($F(1, 33) = 10,77$; $p = 0,002$) oluliselt madalamalt 4-aastaseid poisse võrreldes sama vanuste tüdrukute ja 5-7-aastaste lastega.

Joonis 1. Õpetajate hinnangud eri vanuses poiste ja tüdrukute sotsiaalse koostöö oskuste esinemissagedusele

Joonis 2. Lapsevanemate hinnangud eri vanuses poiste ja tüdrukute sotsiaalse koostöö oskuste esinemissagedusele

Korrelatsioonianalüüsiga (vt lisa 2) leiti seoseid õpetajate ja lastevanemate arvamuste vahel. SOK küsimustiku puhul oli õpetaja hinnang küsimuste grupile *õpiedu* statistiliselt olulises ($p < 0,05$) positiivses seoses lastevanemate hinnangutega küsimuste grupile *õpiedu*. Õpetajate hinnang küsimuste grupile *enesejuhtimine* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga *enesejuhtimisele*, *osavusele* ja *enesekesksusele*.

TRK küsimustiku puhul oli õpetajate hinnang *käitumisprobleemidele* statistiliselt olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga *prosotsiaalsele käitumisele*. Õpetajate hinnang *hüperaktiivsusele* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga *hüperaktiivsusele*. Õpetajate hinnang *eakaaslastega probleemidele* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga *prosotsiaalsele käitumisele*. Õpetajate hinnang *prosotsiaalsele käitumisele* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga *prosotsiaalsele käitumisele*.

PKBS-2 küsimustiku puhul oli õpetajate hinnang *sotsiaalsele koostööle* statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga *sotsiaalsele koostööle*. Õpetajate hinnang *sotsiaalsele suhtlemisele* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga *sotsiaalsele koostööle*. Õpetaja hinnang *sotsiaalsele iseseisvusele* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga *sotsiaalsele koostööle* ning olulised negatiivsed seosed puuduvad eelpool nimetatud gruppides. Õpetaja hinnang grupile *enesekeskne* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga grupile *enesekeskne, tähelepanuprobleemid, ärevus* ning olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga *sotsiaalsele koostööle*. Õpetajate hinnang *antisotsiaalsusele* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga *enesekesksele, antisotsiaalsele*, olulised negatiivsed seosed puudusid. Õpetajate hinnangud *sotsiaalsele tagasitõmbumisele* oli statistiliselt olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga *sotsiaalsele koostööle*, oluline positiivne seos puudus. Õpetajate hinnang *ärevusele* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga *enesekesksele, tähelepanuprobleemidele* ja *ärevusele* ning olulises negatiivses seoses hinnanguga *sotsiaalsele koostööle*.

Õpetajate SOK *õpiedu* oli lisaks küsimustiku sisesele seostele veel olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga TRK küsimustiku grupiga *prosotsiaalsele käitumisele* ja PKBS-2 grupiga *sotsiaalsele koostööle* ja *sotsiaalsele suhtlemisele*. Õpetajate hinnang *enesejuhtimisele* oli olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga PKBS-2 gruppidega *enesekesksele, tähelepanuprobleemidele* ning olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga *sotsiaalsele suhtlemisele, sotsiaalsele koostööle* ja TRK grupi *prosotsiaalsele käitumisele*. Õpetaja hinnang *suhtele eakaaslastega* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga PKBS-2 grupi *sotsiaalsele koostööle*. Õpetaja hinnang *enesekesksusele* oli statistiliselt olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga TRK grupi *eakaaslastega probleemidele* ja *prosotsiaalsele käitumisele*.

TRK küsimustiku väliselt oli õpetajate hinnang *emotsionaalsetele probleemidele* statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga SOK grupi *enesejuhtimisele*. Õpetajate hinnang *käitumisprobleemidele* oli statistiliselt olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga SOK grupi *enesejuhtimisele, enesekesksusele* ja PKBS-2 grupi *enesekesksele, tähelepanuprobleemidele, antisotsiaalsele* ning olulises negatiivses seoses TRK grupi *sotsiaalse koostööga*. Õpetajate hinnang *prosotsiaalsele käitumisele* oli olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga PKBS-2 grupi *sotsiaalsele koostööle* ning olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga SOK grupi *osavusele, enesekesksusele* ja PKBS-2 grupi *enesekesksele, tähelepanuprobleemidele* ja *ärevusele*.

PKBS-2küsimustiku väliselt oli õpetajate hinnang *sotsiaalsele koostööle* olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga TRK grupi *eakaaslastega probleemidele, prosotsiaalsele käitumisele*, ning olulises negatiivses seoses SOK grupi *enesekesksusele*. Õpetajate hinnang *sotsiaalsele suhtlemisele* oli olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga SOK grupi *õpiedule, TRK grupi prosotsiaalsele käitumisele*. Õpetajate hinnang *enesekesksele* oli olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga SOK grupi *enesejuhtimisele, osavusele, enesekesksusele* ning olulises negatiivses seoses TRK grupi *prosotsiaalsele käitumisele*. Õpetajate hinnang *tähelepanuprobleemidele* oli statistiliselt olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga TRK grupi *prosotsiaalsele käitumisele*. Õpetajate hinnang *antisotsiaalsusele* oli olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga SOK grupi *enesejuhtimisele, enesekesksusele* ning olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga TRK grupi *prosotsiaalsele käitumisele*. Õpetajate hinnang *sotsiaalsele tagasitõmbumisele* oli olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga TRK grupi *prosotsiaalsele käitumisele*. Õpetajate hinnang *ärevusele* oli olulises positiivses seoses lastevanemate hinnanguga SOK grupi *enesejuhtimisele, osavusele, enesekesksusele*, TRK grupi *hüperaktiivsusele* ning olulises negatiivses seoses lastevanemate hinnanguga TRK grupi *prosotsiaalsele käitumisele*.

Arutelu

Bakalaureuse töö eesmärgiks oli teada saada, kuidas hindavad õpetajad ja lapsevanemad lasteaiaalist laste sotsiaalsete oskuste ja probleemkäitumiste esinemissagedust. Lisaks tahtsime teada saada, kuivõrd on lapsevanemate ja õpetajate väljatoodud sotsiaalsed oskused vastavuses laste eeldatavate sotsiaalsete oskustega. Probleemkäitumise osas ei ilmnenud õpetajate antud hinnangutes olulisi erinevusi ei vanuse ega soo järgi. Küll aga hindasid vanemad, et 4-aastastel lastel on rohkem probleeme eakaaslastega kui 5-7-aastaste lastel. See võib tuleneda sellest, et 4-aastased lapsed suudavad teistega koos tegutseda alles lühikest aega ja eakaaslaste hulk, kellega mängitakse on alles väike, 1-2 last (Männamaa & Marats, 2009).

Sotsiaalsete oskuste küsimustikust võib välja tuua, et nii õpetajad kui ka lapsevanemad hindasid 4-aastaste laste seast just poiste puhul õpieduga seonduvaid sotsiaalseid oskusi madalamaks võrreldes teiste lastega. USA-s läbi viidud uuringu kohaselt on tüdrukud kooli minnes oma sotsiaalsete ja käitumisoskuste poolest poistes ees (DiPretea & Jenningsb, 2012), just madalamad sotsiaalsed ja käitumisoskused võivad mõjutada poiste edaspidist madalamat õpiedu.

Lasteaiaste käitumise küsimustiku puhul olid nii lapsevanemad kui ka õpetajad leidnud, et sotsiaalse koostöö oskused ilmnevad poistel harvemini võrreldes tüdrukutega. Küll aga oli õpetaja arvates sotsiaalne koostöö madal 7-aastastel poiste puhul, aga lapsevanemate arvates hoopiski 4-aastastel poistel. Koostöö oskused võib olla 4-aastastel nõrgemad seetõttu, et selles vanuses alles hakkab koostöö oluliseks muutuma ja need oskused pole veel välja kujunenud (Männamaa & Marats, 2009), aga 7-aastaselt võib mõjutada koostöö oskust asjaolu, et selles vanuses kerkib esile liidriküsimus (Männamaa & Marats, 2009) ning kohati võib poistel koostöö tegemine sellest tulenevalt raskeks osutuda.

Õpetajate ja lastevanemate hinnangute keskmiste tulemuste järgi saab välja tuua, et mõlemad osapooled on andnud hinnanud kõrgemalt *õpiedu, suhted kaaslastega, sotsiaalne koostöö, sotsiaalne suhtlemine ja sotsiaalne iseseisvus*. Seega saab eeldada, et neis gruppides langesid lastevanemate ja õpetajate hinnangud kõige rohkem kokku. Seega võib ka teise uurimisküsimuse aspektist eeldada, et ilmselt on nendes gruppides lapsed omandanud ealised sotsiaalsed oskused. Antud gruppides võib välja tuua nt 4-aastaste oskuse jagada oma mänguasju, 5-aastaste oskuse arvestada mängureeglitega, 6-aastaste oskuse koristada enda järele asju ja 7-aastaste oskus olla iseseisev (Saarits, 2005). Kokkuvõtvalt võib öelda, et lapsevanemad ja õpetajad andsid lastele üsna positiivseid hinnanguid nii sotsiaalsete oskuste ja probleemkäitumises osas. Enim toodi kõikide küsimustike puhul välja 4-aastaseid poisse, kes olid kas sooliselt ja/või vanuseliselt madalamate oskustega. See võis tuleneda sellest, et lapsi selles vanusegrupis oli kõige vähem ning poiste arv oli väike.

Lastevanemate ja õpetajate hinnangud langesid suuresti kokku *emotsionaalsetes probleemides, käitumisprobleemides, hüperaktiivsuses ja eakaaslastega probleemides*. Saab järeldada, et ka siin võivad olla laste oskused piisaval määral arenenud, et toim tulla lasteaias. Eeldatakse, et 5-aastased lapsed jagavad oma asju ja hoolib teiste tunnetest, 7-aastastel on kujunenud sõprussuhted (Männamaa & Marats, 2009). Võib väita, et lastevanemate ja õpetajate hinnang langeb üldjoontes kokku eeldatavate tulemustega, mida lastelt oodatakse eri vanustes.

Sissejuhatuses olen välja toonud, et kui lapsel on sotsiaalsed oskused puudulikud võib ta toetuda vägivallale olukordades, milleks puuduvad oskused (Keltikangas-Järvinen, 2013). Praeguse uurimuse raames saab öelda, et antud uurimuses osalenud lastel on lastevanemate ja õpetajate hinnangul olemas piisavad oskused, et vägivallata toime tulla suhtluses teistega. Sotsiaalsete oskuste ilmumine lasteaias on antud uurimuse raames üsna hea ehk siis lastel on üldjoontes olemas eeldatavad sotsiaalsed oskused, et tulla toime nii eakaasastega kui ja täiskasvanutega.

Kui antud uurimuse valimisse kuuluks rohkem lapsi vanuses 4-7-aastat, saaks olla kindel tulemuste paremas üldistamisvõimes, seega pean antud uurimuse piiranguks valimi suurust. Uurimuses saadud tulemusi saab kasutada edaspidiste uuringute alusena. Edaspidi saaks koostada suurema valimi ja sellega kontrollida antud uurimuse tulemuste püsivust ning püüda selgitada põhjusi, miks õpetajate ja lapsevanemate hinnangud kattuvad vaid osaliselt ning miks ei ilmne sagedushinnangutes püsivad vanuste vahelised erinevused.

Tänuõnad

Täna kõiki lapsevanamaid ja õpetajaid, kes olid nõus uuringus osalema ja andma oma panuse nii minu töösse kui ka edasistesse uuringutesse.

Autorluse kinnitamine

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Caemmerer, J.M. & Keith, T.Z. (2015). Longitudinal, reciprocal effects of social skills and achievement from kindergarten to eighth grade. *Journal of School Psychology, 53*, 265–281.
- DiPretea, T. A., & Jenningsb, J. L. (2012). Social and behavioral skills and the gender gap in early educational achievement. *Social Science Research, 41*, 1–15
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 38*, 581-586
- Häidkind, P., Palts, K., Pillmann, J., Ennok, K., Villems, K., Peterson, T. (2014). *Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele*. Haridus- ja Teadusministeerium. Külastatud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_alusharidus.pdf
- Jones, D. E., Greenberg, M., & Crowley, M. (2015). Early Social-Emotional Functioning and Public Health: The Relationship Between Kindergarten Social Competence and Future Wellness. *American Journal of Public Health, 105*, 2283–2290.
- Kelgikangas-Järvinen, L. (2011). *Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Kelgikangas-Järvinen, L. (2013). *Väikelapse sotsiaalsus*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I 2008, 23*, 152. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat* (lk 136–157). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kõiv, K. (2003). Sotsiaalsed oskused ja nende arendamine. Koost. Master, M. & Varava, L. *Terviseedendus lasteaias* (lk 89–93). Tartu: Tervise Arengu Instituut
- Lia, Y., Coplanb, R. J., Wangc, Y., Yina, J., Zhua, J., Gaoa, Z., & Lia,d, L. (2016) Preliminary Evaluation of a Social Skills Training and Facilitated Play Early Intervention Programme for Extremely Shy Young Children in China. *Infant and Child Development, 25*, 565–574.
- Lindgren, H. C., Suter, W. N. (1994). Sotsiaalne, isiksuslik ja füüsiline areng. T. Õunapuu, & E. Krull (Toim). *Pedagoogiline psühholoogia koolipraktikas* (lk 63-88). Tartu Ülikool
- Marran, T. (2015). *3-4 aastaste laste sotsiaalsete oskuste esmane hindamine*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool
- Merrell, K.W. (2002). Preschool and Kindergarten Behavior Scales: Second Edition (PKBS-2). *Texas: PRO-ED*

- Männamaa, M., & Marats, I. (2009). Lapse üldoskuste areng. E. Kulderknup (Toim), *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk 5–43). Tartu: Studium.
- Nix, R. L., Bierman, K. L., Domitrovich, C. E., & Gill, S. (2013). Promoting children's social-emotional skills in preschool can enhance academic and behavioral functioning in kindergarten: Findings from Head Start REDI. *Early Education and Development, 24*, 1000–1019.
- Perren, S., Stadelmann, S., von Wyl, A., & von Klitzing, K. (2007). Pathways of behavioural and emotional symptoms in kindergarten children: What is the role of pro-social behaviour? *European Child & Adolescent Psychiatry, 16*, 209–214
- Peterson, C., Slaughter, V., Moore, C. & Wellman, H. M. (2016). Peer Social Skills and Theory of Mind in Children With Autism, Deafness, or Typical Development. *Developmental Psychology, 52*, 46–57.
- Saarits, Ü. (2005). Sotsiaalne areng ja kasvatus. K.Henno (Toim), *Laps ja lasteaed* (lk 67-69). Tartu: Atlex.
- Semrud-Clikeman, M. (2007). *Social Competence in Children* (lk 1-39). New York: Springer Science_Business Media, LLC.
- Smith, P.K., Cowie, H. & Blades, M. (2008). *Laste arengu mõistmine*. Tallin: TLÜ Kirjastus
- Tropp, K., & Saat, H. (2008). Sotsiaalsete oskuste areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 53-78). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Tropp, K., & Mägi, K. (2008) Emotsionaalne ja motivatsiooniline areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 92-103). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Õunapuu, L. (2012). *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. Külastatud aadressil <http://mobile.dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html>
- Wu, X., Tao, S., Rutayisire, E., Chen, Y., Huang, K., Tao, F. (2017). The relationship between screen time, nighttime sleep duration, and behavioural problems in preschool children in China. *European Child & Adolescent Psychiatry, 26*, 541–548

Lisa 1. Õpetajate ja lastevanemate hinnangute keskmised tulemused

Väidete grupp	M (SD)	Ulatus(Min	-Max.)
ÕP õpiedu	2,15 (0,53)	0,92	3,00
ÕP enesejuht.	1,21 (0,67)	0,00	2,88
ÕP suhted kaaslastega	2,30 (0,61)	0,38	3,00
ÕP osavus	1,37 (0,45)	0,67	3,00
ÕP enesekesksus	1,34 (0,42)	0,71	2,29
ÕP emotsionaalsed prob.	0,32 (0,38)	0,00	1,40
ÕP käitumisprobleemid	0,61 (0,27)	0,40	1,60
ÕP hüperaktiivsus	0,93 (0,28)	0,40	1,80
ÕP eakaaslastega prob.	0,83 (0,15)	0,40	1,20
ÕP prosotsiaalne käitumine	1,38 (0,47)	0,20	2,00
ÕP sots.koostöö	2,47 (0,50)	1,17	3,00
ÕP sots.suhted	2,13 (0,48)	1,18	3,00
ÕP sots.iseseisvus	2,60 (0,32)	1,91	3,00
ÕP enesekeskne	1,00 (0,76)	0,00	2,64
ÕP tähelepanuprobleemid	0,94 (0,75)	0,00	2,50
ÕP antisotsiaalne	0,77 (0,77)	0,00	2,50
ÕP sots.tagasitõmbumine	0,78 (0,62)	0,00	2,17

ÕP ärevus	0,75 (0,53)	0,00	2,00
LV õpiedu	2,45 (0,38)	1,08	3,00
LV enesejuhtimine	1,41 (0,46)	0,38	2,75
LV suhted kaaslastega	2,30 (0,30)	1,63	2,88
LV osavus	0,70 (0,49)	0,00	2,00
LV enesekesksus	1,42 (0,42)	0,43	2,43
LV emotsionaalsed prob.	0,29 (0,29)	0,00	1,00
LV käitumisprobleemid	0,62 (0,27)	0,20	1,40
LV hüperaktiivsus	0,81 (0,31)	0,40	1,60
LV eakaaslastega prob.	0,85 (0,13)	0,60	1,20
LV prosotsiaalne käitumine	1,65 (0,30)	1,00	2,00
LV sots.koostöö	2,37 (0,51)	0,25	3,00
LV sots.suhted	2,43 (0,42)	1,45	3,00
LV sots.iseseisvus	2,64 (0,32)	1,55	3,00
LV enesekeskne	1,09 (0,62)	0,00	2,64
LV tähelepanuprobleemid	0,98 (0,58)	0,00	2,63
LV antisotsiaalne	0,56 (0,44)	0,00	1,78
LV sots.tagasitõmbumine	0,72 (0,49)	0,00	1,83
LV ärevus	0,91 (0,44)	0,13	1,88

Lisa 2. Korrelatsioonitabel

	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV	LV
	õpiedu	enesej uhtimi ne	suhted kaasla stega	osavus	enesek eksus	emotsi onaals ed proble emid	käitum isprobl eemid	hüpera s	eakaas lastega proble emid	prosot siaalne käitum ine	sots.ko ostöö	sots.su htlemi ne	sots.ise	enesek eskne	tähele panup roblee mid	antisot siaalne	sots.ta gasitõ mbumi ne	ärevus
ÕP õpiedu	0,32	-0,17	0,21	-0,27	-0,24	0,04	-0,05	0,05	0,07	0,47	0,46	0,36	0,30	-0,16	-0,18	-0,05	-0,14	-0,19
ÕP enesej uhtimi ne	-0,23	0,45	-0,20	0,41	0,47	0,05	0,25	0,17	-0,07	-0,50	-0,41	-0,31	-0,23	0,46	0,39	0,26	0,20	0,29
ÕP suhted kaasla stega	0,14	-0,24	0,19	-0,24	-0,23	-0,09	0,09	0,01	-0,11	0,16	0,41	0,21	0,25	-0,16	-0,17	-0,02	-0,08	-0,23
ÕP osavus	0,02	0,19	-0,11	0,06	-0,12	-0,03	-0,13	-0,17	-0,15	-0,12	0,06	0,03	-0,03	0,01	-0,12	-0,14	-0,19	-0,17

ÕP enesek eksus	-0,08	0,06	0,14	0,17	0,18	-0,27	-0,06	0,06	-0,37	-0,32	-0,07	-0,12	-0,13	-0,04	0,01	-0,07	-0,16	-0,16
ÕP emotsi onaals ed proble emid	-0,26	0,33	-0,17	0,25	0,19	0,09	-0,02	-0,01	0,28	-0,14	-0,28	-0,12	-0,12	0,16	0,19	-0,11	-0,07	0,06
ÕP käitum ispribl eemid	-0,27	0,39	-0,01	0,12	0,38	-0,04	0,27	0,19	-0,07	-0,44	-0,35	-0,28	-0,11	0,35	0,33	0,33	0,20	0,25
ÕP hüpera ktiivsu s	0,03	0,07	0,14	-0,18	-0,11	0,04	-0,12	0,38	-0,14	-0,05	0,08	0,11	0,09	-0,01	0,15	0,10	0,11	0,05
ÕP eakaas lastega proble emid	0,05	0,09	0,06	-0,23	-0,11	-0,02	-0,09	-0,25	0,17	0,33	0,09	0,17	0,09	-0,25	-0,15	-0,09	-0,13	-0,23
ÕP prosot siaalne käitum ine	0,21	-0,30	0,20	-0,39	-0,44	0,01	-0,19	-0,08	0,19	0,54	0,36	0,24	0,19	-0,33	-0,37	-0,26	-0,28	-0,31

ÕP sots.ko ostöö	0,13	-0,26	0,12	-0,30	-0,36	0,17	0,03	-0,11	0,37	0,45	0,33	0,19	0,22	-0,19	-0,27	-0,12	-0,10	-0,18
ÕP sots.su htlemi ne	0,36	-0,24	0,27	-0,23	-0,21	-0,11	-0,05	0,04	0,09	0,40	0,42	0,28	0,25	-0,19	-0,23	-0,17	-0,26	-0,28
ÕP sots.ise seisvus	0,17	-0,21	0,19	-0,25	-0,25	-0,02	0,07	0,05	0,10	0,22	0,37	0,20	0,23	-0,15	-0,14	0,00	0,03	-0,16
ÕP enesek skne	-0,27	0,40	-0,15	0,41	0,50	0,06	0,30	0,20	-0,13	-0,61	-0,41	-0,30	-0,27	0,45	0,36	0,30	0,20	0,33
ÕP tähele panu proble emid	-0,18	0,26	-0,01	0,22	0,27	0,03	0,25	0,07	-0,26	-0,46	-0,23	-0,16	-0,20	0,13	0,21	0,26	0,08	0,19
ÕP antisot siaalne	-0,08	0,35	-0,06	0,28	0,42	0,05	0,26	0,14	-0,20	-0,49	-0,29	-0,22	-0,19	0,36	0,29	0,32	0,19	0,28

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Krista Nõmmik,

(sünnikuupäev: 13.01.1986)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Lapse sotsiaalsete oskuste muutumine lastaiaieas“,

mille juhendaja on Astra Schults,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus,

22.05.201

